

Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalue

Postiosoite: Peltoniementie 85

98310 Kemijärvi

puhelin: 040 5427475

s-posti: kalatalousalue@gmail.com

Lapin Ely-keskus

Viite: LAPELY/6019/2022

Asia: Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalueen lausunto asiassa ”*Vesienhoidon keskeiset kysymykset ja työohjelma Kemijoen vesienhoitoalueella 2028-2033*”

Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalue kiittää lausunnolla olevan asiakirjan *Vesienhoidon keskeiset kysymykset ja työohjelma Kemijoen vesienhoitoalueella 2028-2033* valmistelijoita hyvin tehdystä ja selkeästi jäsennellystä esityksestä sekä kysymyksistä, mihin toivotaan lausunnoissa kiinnitettävän huomiota.

Valuma-aluelähtöinen vesien ja kuormituksen hallinta muuttuvassa ilmastossa

Kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma on kalastuslain mukainen kalatalousalueen toimintaa ohjaava asiakirja, jonka on Ely-keskuksen kalaviranomainen tarkastanut ja hyväksynyt. Käyttö- ja hoitosuunnitelma on virallinen asiakirja, jossa olevat kirjaukset ja linjaukset tulee myös muiden viranomaisten ottaa omista suunnitelmissaan ja päätöksissään huomioon.

Kalatalousalue on KHS:ssa todennut kalataloudellisista kunnostuksista ja valuma-alueiden kunnostuksesta seuraavaa.

Valuma-alueen maankäytön ja säännöstelyn vesistövaikutuksista kalastolle ja sen monimuotoisuudelle mahdollisesti aiheutuvat uhat otetaan huomioon kalatalousalueen alueellisessa edunvalvonnassa.

Kalataloudelliset kunnostukset Ala-Kemijoen ja Perämeren kalatalousalueella painottuvat 2020-luvulla virtavesien poikastuotantokyvyn parantamiseen, mahdollisuuksien mukaan osana laajempia monitavoitteisia valuma-aluekunnostuksia. Kunnostussuunnitelma tukee kalatalousalueen pitkän aikavälin tavoitetta edistää luonnonlisääntymistä. Lohikaloihin painottuvissa virtavesi- ja valuma-aluekunnostuksissa tulisi ottaa soveltuvin osin huomioon myös jokirapu.

Vaikutuksiltaan pitkäaikaisten tai pysyvien kalataloudellisten vesistökunnostusten onnistuminen edellyttää, että kunnostettavan vesistön valuma-alueella tapahtuvan maankäytön vesiensuojelu on riittävällä tasolla jo ennen kunnostustoimien toteuttamista. Puro- ja virtavesikunnostusten tulokset

jäävät tilapäisiksi, jollei esimerkiksi metsätalouden tai maatalouden vesistökuormitusta oteta kunnostuksessa huomioon ja tehdä tarvittavia toimia, kuten muodosteta riittävän laajoja suoja-alueita, kuormituksen rajoittamiseksi tai ehkäisemiseksi valuma-alueella. Tämän vuoksi **valuma-alueella olevat ongelmat tulisi korjata ennen itse vesistön kunnostamista.**

Valuma-alueelähtöisen Ala-Kemijoen EMRA-hankkeen mukaiset kartoitus-, selvitys- ja kunnostustoimet luonnonhoitosuunnitelmien laatimisineen tulee ulottaa koko Kemijoen valuma-alueelle, niin että huomioon otetaan myös aikaisemmin tehdyt kunnostukset ja niiden onnistuminen.

Kalatalousalueella ei ole voimavaroja tällaisen kokonaisvaltaisen kalataloudellisen valuma-aluekartoituksen tekemiseen ja olemassa olevien kunnostustietojen kokoamiseen. **Valuma-aluekartoituksen ja kunnostustietojen kokoamisen ja esittämisen paikkatietoaineistona tulee olla viranomaisen organisoimaa ja toteuttamaa asiantuntijatasen toimintaa.**

Koska Lapin ELY-keskus on vastannut jo EMRA-hankkeen puitteissa jokien ja valuma-alueiden kartoituksista, suunnitelmista ja kunnostuksista, ELY-keskus olisi luonteva taho tekemään myös koko Kemijoen valuma-alueen käsittävän valuma-aluekartoituksen ja kunnostusten nykytilan kuvauksen sekä ylläpitämään niihin liittyvää paikkatietoaineistoa.

Valuma-aluekartoituksen tulosten ja kunnostusten nykytilan kuvauksen kokoaminen yhteen viranomaisen ylläpitämään ja päivittämään kartta-aineistoon hyödyttää vesialueen omistajia ja muita kunnostuksia tekeviä tahoja kunnostusten suunnittelussa ja kunnostuskohteiden priorisoinnissa.

Kalatalousalue voi välittää tietoa valuma-aluekartoituksen ja kunnostustietojen kartta-aineistosta vesialueen omistajille ja kalastusoikeuden haltijoille alueellaan.

Kalatalousalue korostaa edunvalvonnassaan valuma-aluekartoituksen tärkeyttä kalatalousedun ja eri maankäyttömuotojen yhteensovittamisessa ja vesiensuojelun edistämässä. Metsätalouden vesiensuojelun osalta tuodaan esille tarve lainsäädännön kehittämiseen.

Kalatalousalue haluaa vielä huomauttaa, että valuma-alueilla vuosikymmeniä jatkuneesta voimakkaasta käsittelystä johtuen luonnontilaisia vesistöjä ei enää alueella ole. Useiden pienien virtavesien monimuotoisuus lajistoineen on menetetty. Nyt tehtävät purokunnostukset ovat paikallisesti hyviä ja tarpeellisia, mutta ongelman laajuutta vasten tarkasteltuna toistaiseksi varsin vaatimattomia operaatioita.

Lausunnolla olevassa asiakirjassa mainitaan, että *valuma-aluekartoituksen keskeisyyttä on pyritty tuomaan esiin uusien maa- ja metsätalouden kannustinjärjestelmien kautta*, ja samalla todetaan, että *toimialakohtaiset ohjauskeinot ja tukijärjestelmät eivät ohjaa valuma-alueelähtöiseen toimintaan ja monitavoitteisiin ratkaisuihin ja toimenpiteiden kohdentaminen vesienhoidon kannalta ongelmallisille alueille ei ole aina onnistunut.*

Kuitenkin edelleen esitetään jatkettavaksi samalla vapaaehtoisuuteen ja neuvontaan perustuvalla tiellä, vaikka sen toimivuus on todettu heikoksi.

Vesienhoitosuunnitelman valmistelua koskevassa esityksessä kysytään: *Mihin maa- ja metsätalouden vesistöhaittojen vähentämistä koskeviin toimenpiteisiin ja ohjauskeinoihin tulisi seuraavassa vesienhoitosuunnitelmassa kiinnittää erityistä huomiota?*

Kalatalousalue katsoo, että metsätalouden vesistöihin kohdistaman haittavaikutusten vähentämiseksi ensisijainen ja selkeä tarve on vesiensuojelun vahvistaminen lainsäädännön tiukentamisen ja sanktioiden kautta, koska nykyinen lähes pelkästään suosituksiin ja toimijoiden vapaaehtoiisiin suostumuksiin perustuva vesiensuojelu ei ole koskaan toivotulla tavalla toiminut.

Tässä yhteydessä on vielä syytä todeta, että Kemijoen vesistöalueella on meneillään erilaisia merellisten vaelluskalojen palauttamiseen tähtääviä hankkeita, joiden tavoitteet voivat jäädä toteutumatta vaellusyhteyden palauttamisesta huolimatta, mikäli vaelluskalojen poikastuotantoalueiksi oletetut vaellusesteistä vapaat sivujoet ja niihin laskevat pienemmät virtavedet ovat nykyisessä tilassa ja mikäli kuormitus edelleen sallitaan.

Vesielinympäristöjen kunnostaminen

Suunnitelmassa esitetään erittäin hyviä huomioita ja kannatettavia toimenpiteitä vesistöjen tilan parantamiseksi.

Lisäksi kalatalousalue haluaa kiinnitettävän huomioita seuraaviin seikkoihin.

Järvien kunnostaminen

Vesistöjen laatuluokituksessa määäävinä kriteereinä pidetään veden ravinnetasoa sekä klorofyllipitoisuutta. Järvikunnostustarpeiden arvioinneissa katsotaan järven tila sen perusteella, mitä ovat vesinäytteiden tulokset ravinnetason ja klorofyllin osalta. Päähuomio on siis rehevöitymistä kuvaavien indikaattoreiden seurannassa. Sen sijaan vesistöjen laatuluokituksessa ei huomioida esimerkiksi veden väriä, vaikka vesistöjen yleinen tummuminen on tutkimuksin osoitettu ja se on noussut yhdeksi merkittävämmistä uhkista vesiekosysteemeille. Koska humuksen väri on vedessä liuenneessa muodossa, ei kerran tummenneen veden kirkkautta voi palauttaa, joten vahinko on peruuttamaton.

On liian useita tapauksia, että kyläyhteisöt, seurat, osakaskunnat ja ranta-asukkaat ovat valmiita panostamaan kotijärvensä kunnostamiseen, mutta koska tulosten tarkastelu osoittaa järven veden laatuluokan olevan hyvä, ei rahoitusta kunnostukseen mielellään ohjata. Kuitenkin on käytännössä nähty, miten järven tila jatkuvasti huononee rehevöitymisen, sinileväkukintojen lisääntymisen, vesien lämpenemisen, liettymisen, tummumisen, kalojen lisääntymisalueiden menetysten ja vanhojen ojitusten yhä jatkuvan päästövaikutusten seurauksena.

Järvikunnostusten tarvearvioinneissa jätetään liian vähälle kokonaistilanteen analysointi. Vesistön tilan muutosta tulee tarkastella ennakoivasti, laajemmin ja muillakin kriteereillä, kuin ravinne- ja klorofyllitasen mittareilla mitattuna.

Nykyisellä järjestelmällä potilaan annetaan ensin mennä lähelle terminaalihoitoa, ennen kuin elvytykseen ryhdytään.

Järvikunnostusten tarve on niin ikään seurausta valuma-alueiden maankäsittelystä.

Metsätalouden edun nimissä tehdyt ratkaisut koituvat vesialueen omistajien, kalastajien, kalaston ja muiden vesistöjen käyttäjien vahingoksi, mitä ei koeta oikeudenmukaiseksi. On myös epäoikeudenmukaista, että järvikunnostusten toteuttamiseksi edellytetään vahingonkärsijöiden sitoutumista hankkeeseen myös taloudellisesti, kun vastaavasti vahingonaiheuttaja ei ole vastuussa tekemisistään millään tavalla.

Kemijoen säännöstely ja muu kuormitus

Kemijoen vesistöä koskevat säännöstelyluvut on annettu aikana, joka vastasi sen ajan tilannetta, olosuhteita ja tarvetta. Vuosikymmenien ajan säännöstely on ollut suhteellisen vakaata ja ennakoitavissa, johon myös kalasto, kalastus ja talviaikainen jäällä liikkuminen on vähitellen sopeutunut. Tuolloin ei ollut näköpiirissä tuulivoiman aiheuttamaa voimakasta säätöenergian tarvetta, joka hoidetaan vesivoimalla. Säännöstelyluvan myöntäjä ei aikanaan voinut ennakoida nykyisen kaltaista tilannetta, joka on tänä päivänä oleellisesti lähtötilanteesta muuttunut. Nyt rakennetaan tuulivoimaa yhä enemmän, joka vastaavasti lisää vesivoimalla tuotetun säätöenergian tarvetta. Entisestä poiketen vesivoimaloita ajetaan yhä enemmän tuulivoiman ehdoilla. On selvää, että säännöstely ei tule olemaan jatkossa samalla tavalla ennakoitavissa kuin ennen. Vastaavasti on epäselvää, miten esimerkiksi vanhaan totuttuun säännöstelyrytmiin sopeutunut kalasto ja kalastus reagoivat uuteen epävakaaksi muuttuneeseen tilanteeseen. Tilannetta tulisi ryhtyä selvittämään mallinnusten avulla ottaen huomioon myös tulevaisuudessa lisääntyvän säätövoiman aiheuttamat muutokset. Vesilain mukaisia säännöstelylupia tulisi tarpeen mukaan pystyä päivittämään olosuhteiden muuttumiseen perustuen.

Kemijokeen kohdistuu säännöstelyvaikutusten lisäksi hajakuormituksen ja kaivostoiminnan aiheuttamaa kuormitusta, joka ei ole ainakaan vähenemässä. Kalatalousalue vastustaa edelleen Suhangon purkuvesien laskemista Kemijokeen ja vaatii jätevesille suljettua kiertoa. Kemijoen yläjuoksulle suunniteltavien pumppuvoimalahankkeiden osittainenkin toteutuminen voi tulevaisuudessa tuoda vaikutuksensa Ala-Kemijoelle saakka. Miten näiden yhteisvaikutusten kumuloituminen pystytään arvioimaan ja miten menetellään, jos tämän vuoksi Kemijoen ekologista tavoitetilaa ei saavuteta?

Tulisiko ekologista kompensatiota käyttää keinona vesistöjen tilan heikentymisen estämiseksi?

Lausunnolla olevassa asiakirjassa oleva kysymys on epäselvä, koska siinä ei avaudu, miten ja millaisissa tapauksissa ekologinen kompensatio voi ylipäätään estää vesistöjen tilan heikentymisen. Jos vahinko tehdään alueella A, miten tilannetta auttaa alueelle B osoitettu kompensatio?

Mikäli kysymyksellä tarkoitetaan erilaisia vesiympäristöön vaikuttavia hankkeita, tulee vesistöjen tilan heikentyminen ensisijaisesti estää ennakoivalla suunnittelulla, lupaehdoilla ja vesistöihin kohdistuvan arviodun haitan vakavuudesta riippuen tulee myös olla myöntämättä lupaa.

Joka tapauksessa ekologinen kompensatio tulee olla viimeinen keino, kun kaikki muut menetelmät eivät toimi. Esimerkkinä kaivoshankkeet, joiden seurauksena voi kokonainen jokiekosysteemi muuttua oleellisesti tai jopa kokonaan kadota. Silloin tulee kompensatiolle asetettava hinta olla huomattavasti korkeampi, kuin mitä tähän saakka on menetyksistä johtuvina haittakorvauksina ja kalatalousvelvoitteina päädytty määräämään.

Kemissä 16.6.2024

Markku Sotisaari

hallituksen puheenjohtaja

Jukka Korpivuoma
toiminnanjohtaja